

تعیین سلسله‌مراتب هویت نقش بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران و رابطه آن با هویت ورزشی، سن، و سابقه قهرمانی

❖ رضا شجیع؛ کارشناس ارشد تربیت بدنی دانشگاه فردوسی مشهد*
❖❖ دکتر مهدی سهرابی؛ استادیار دانشگاه فردوسی مشهد
❖❖❖ دکتر جواد فولادیان؛ استادیار دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت: ۸۷/۱۰/۲۳
تاریخ تصویب: ۸۸/۰۵/۳۱

۱۱۳

چکیده: هدف از انجام این پژوهش عبارت بود از تعیین سلسله‌مراتب هویت نقش بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران و رابطه آن با هویت ورزشی، سن، و سابقه قهرمانی. به همین منظور مقیاس هویت نقش کاری و وینر (۱۱)، همچنین مقیاس تکمیلی هویت ورزشی (۹) در اختیار ۶۹ بازیکن ملی‌پوش نوجوان، جوان، و بزرگسال هندبال ایران قرار گرفت. روایی محتوایی پرسشنامه‌ها را متخصصان تأیید کردند. ثبات درونی مقیاس‌های هویت نقش و هویت ورزشی نیز به ترتیب با آلفای کرونباخ ۰/۹۰ و ۰/۸۷ در مطالعه‌ای مقدماتی تأیید شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های رتبه‌ای فریدمن، کروسکال والیس، و همبستگی اسپیرمن استفاده شد. بر اساس یافته‌ها، هویت نقش خانوادگی، ورزشی، تحصیلی، و مذهبی به ترتیب رتبه‌های اول تا چهارم سلسله‌مراتب هویت نقش ورزشکاران را تشکیل می‌دهند. ضمن اینکه بین هویت نقش ورزشی بازیکنان با هویت ورزشی آنان رابطه معنادار و معکوس وجود دارد ($P < 0.05$).

واژگان کلیدی: ورزشکار زبده، هندبال، هویت نقش، هویت ورزشی

* E.mail: rezashajie@yahoo.com

مقدمه

سلسله‌مراتبی از برتری وجود دارد که تا حدودی پایدار است و بر اساس شرایط جابه‌جا می‌شود یا تغییر می‌کند (۲۳). این برتری، بازتاب انتظارات، شدت حمایت اجتماعی (۲)، تعهد افراد، پاداش‌های درونی و بیرونی، همچنین مقدار زمان و انرژی است که به هویتی مشخص اختصاص یافته است (۲۴).

تعیین سلسله‌مراتب هویت نقش در ورزشکار، در واقع بررسی اهمیت و جایگاه نقش ورزشکاری

هویت نقش^۱ ویژگی یا نقشی است که فرد برای خودش به عنوان اشغال‌کننده جایگاه اجتماعی خاصی قائل است. از این‌رو، هویت نقش، تصور فرد از خود (اغلب به‌طور ذهنی) در وضعیتی خاص است و دارای یک بخش قراردادی متصل به وضعیت‌ها در ساخت اجتماعی و یک بخش منفرد^۲ ساخته شده در تخیل افراد است (۴).
به زعم پژوهشگران، میان هویت‌های نقش

ورزشکار دلالت دارد (۲۵). عامل هویت خود، ادراکات مربوط به «خود» را ارائه می‌کند و عناصر منعکس‌کننده تأثیرپذیری منفی را به افسردگی و احساسات نامطلوب ناشی از آسیب یا عملکرد ضعیف ورزشکار مربوط می‌سازد. تأثیرپذیری مثبت نیز به ارزیابی مشارکت ورزشی فرد می‌پردازد و بر احساسات مثبت وی در پاسخ به نتایج مطلوب مشارکت ورزشی مربوط می‌شود (۹).

بر اساس نظریه و آندرسون (۲۰۰۸)، ادراک ورزشکار از نقش ورزشی خود بیشتر از آنکه تحت تأثیر مؤلفه‌های بیرونی هویت ورزشی باشد، متأثر از خرده‌مقیاس هویت خود است (۲۵).

علاوه بر موارد فوق، کاری و وینر (۱۱)، با طرح فرضیه مربوط به احتمال ایجاد وضعیت هویتی ویژه، چالش علمی دیگری را مطرح کردند که ضرورت بررسی هم‌زمان سلسله‌مراتب هویت نقش و هویت ورزشی را یادآور می‌شود. بر مبنای این وضعیت هویتی ویژه، در صورتی که ورزشکار هویت نقش ورزشی خود را در رتبه اول سلسله‌مراتب قرار دهد و هم‌زمان از هویت ورزشی قوی و منحصر به فردی نیز برخوردار باشد، احتمال تأثیرگذاری هویت نقش ورزشی بر رفتار، عملکرد، اهداف، و سایر هویت‌های نقش زندگی فرد حداکثر خواهد بود (۱۱).

بر اساس نظر چزلاک (۹)، مریان تیم‌های ورزشی همواره نسبت به اثرگذاری سایر هویت‌های نقش مانند خانوادگی، عاطفی، دوستی، مذهبی، و تحصیلی بر عملکرد ورزشکارانشان به ویژه در شرایط حساس مسابقه نگران‌اند. این در حالی است که قرار داشتن ورزشکار در وضعیت هویتی ویژه، نگرانی آنان را به نحو چشمگیری

وی در مقایسه با سایر هویت‌های خانوادگی، مذهبی، تحصیلی، دوستی، و عاطفی اوست که بر مبنای قابلیت «خود» در سازمان‌دهی سلسله‌مراتبی هویت‌های نقش انجام می‌گیرد (۲۱). بر اساس این قابلیت که سازوکار اثرگذاری آن هنوز مشخص نشده و به صورت فرضیه مطرح است، هویت‌هایی که از نظر اهمیت در رده‌های بالای سلسله‌مراتب قرار می‌گیرند بر هویت‌های پایین‌تر و حتی رفتار اجتماعی ورزشکار تأثیرگذارند (۲۲).

مثال تجربی این وضعیت زمانی است که ورزشکار نخبه، هویت نقشی دیگر مانند هویت خانوادگی را بالاتر از هویت نقش ورزشکاری‌اش قرار دهد و تعهد زمانی خود را بین وظایف مختلف تقسیم کند (۹، ۱۰). به عبارت دیگر، این احتمال وجود دارد که ورزشکار هویت نقش ورزشی خود را در مقایسه با سایر هویت‌ها (سلسله‌مراتب) از نظر اهمیت در رتبه‌های دوم، سوم، و بعضاً چهارم قرار دهد (۲۵).

حال سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود آن است که چه عواملی در تعیین رتبه هویت نقش ورزشی در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش دخیل‌اند؟

چزلاک (۲۰۰۴) مقیاس هویت ورزشی و خرده‌مقیاس‌های آن را عواملی می‌داند که پژوهشگران را در پاسخ به سؤال فوق یاری می‌کند، زیرا هویت ورزشی که از آن به عنوان میزان درجه وابستگی به ورزش یاد می‌شود (۷)، علی‌رغم توجه به مؤلفه‌های درونی - مانند هویت خود^۱، تأثیرپذیری منفی^۲، و تأثیرپذیری مثبت^۳ - به مؤلفه‌های بیرونی نظیر انحصارگرایی و هویت اجتماعی^۴ نیز توجه دارد.

هویت اجتماعی مرجع گزارش ورزشکار از شناخت اجتماعی اوست و انحصارگرایی به اهمیت ورزش نسبت به دیگر فعالیت‌های روزمره زندگی

نوجوانان، جوانان، و بزرگسالان هندبال ایران را تعیین و مقایسه کند و به این سؤال پاسخ دهد که آیا ارتباطی میان رتبه هویت نقش ورزشکاری آزمودنی‌ها در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش با هویت ورزشی، مؤلفه‌های آن، سن، و سابقه قهرمانی وجود دارد؟

روش‌شناسی

روش پژوهش، جامعه، و نمونه آماری

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات همبستگی و علی-مقایسه‌ای است. با توجه به محدود بودن جامعه آماری، تمامی بازیکنان حاضر در تیم‌های ملی نوجوانان، جوانان، و بزرگسال هندبال ایران در حد فاصل شش ماهه اول سال ۱۳۸۷ (N=۸۰) نمونه‌نهایی پژوهش انتخاب شدند. از تعداد مورد نظر ۱۵ نفر از تیم ملی نوجوانان، ۲۰ نفر از تیم ملی جوانان، و ۳۴ نفر از تیم ملی بزرگسالان ایران (N=۶۹) با میانگین سنی ۱۷ تا ۳۵ سال به پرسشنامه‌های مذکور پاسخ دادند. با توجه به تأثیرات فصل مسابقه بر هویت ورزشی (۶)، ترتیبی اتخاذ گردید که جمع‌آوری اطلاعات مربوط به هر تیم در مرحله آمادگی و پیش از آغاز فصل مسابقات صورت گیرد.

ابزار گردآوری اطلاعات

در این پژوهش به منظور تعیین سلسله‌مراتب هویت نقش بازیکنان تیم‌های ملی هندبال از مقیاس هویت نقش کاری و وینر (۱۱) و به منظور اندازه‌گیری میزان هویت ورزشی آنان از مقیاس تکمیلی هویت ورزشی چزلاک (۹) استفاده شد.

کاهش می‌دهد (۹).

از آنجا که رتبه‌بندی هویتهای در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش در بلندمدت ایجاد می‌شود و تا حدودی پایدار است، طرح راهکارهایی به منظور رساندن ورزشکار به وضعیت هویتی ویژه مقدور نیست. با این حال، کسب آگاهی از رتبه هویت نقش ورزشکاری فرد و عوامل مرتبط با آن اطلاعات کاربردی و مفیدی را در اختیار مربیان قرار می‌دهد.

هورتون و مک (۱۶) رابطه هویت ورزشی و سلسله‌مراتب هویت نقش را در دوندگان بزرگسال دو ماراتن بررسی کردند و دریافتند میان رتبه هویت نقش ورزشی آزمودنی‌ها در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش و هویت ورزشی‌شان رابطه معناداری وجود ندارد (۱۹).

چزلاک (۹) بر اساس یافته‌های خود دریافت که دانشجویان ورزشکار با آنکه از هویت ورزشی قوی و منحصر به فردی برخوردار بودند، ولی هویتهای نقش خانوادگی، تحصیلی، دوستی، و عاطفی خود را بالاتر از هویت ورزشی قرار دادند (۹).

بویل و مگناسون (۸) اظهار می‌دارند ورزشکاران نخبه در مقایسه با ورزشکاران آماتور و افراد غیر ورزشکار، هویتهای نقش مربوط به جامعه مانند خانواده و دوستان را در اولویت بالاتری قرار می‌دهند. این امر ممکن است به دلیل توجه بیشتر این قشر به حمایت اجتماعی، همچنین وجود حامیان و طرفداران بیشتر در آنان باشد (۸). بر اساس نظر مایلز و کریستنسن (۲۰)، ورزشکاران نخبه در مقایسه با ورزشکاران آماتور از هویت ورزشی قوی‌تری برخوردارند.

به طور کلی، پژوهش حاضر در نظر دارد سلسله‌مراتب هویت نقش بازیکنان تیم‌های ملی

استفاده شد، محقق و سه متخصص تربیت‌بدنی، جامعه‌شناسی، و روان‌شناسی به طور جداگانه ترجمه و پس از رفع نواقص موجود و برگردان مجدد، محتوای آن را تأیید کردند.

ثبات درونی مقیاس نیز در مطالعه‌ای مقدماتی با آلفای کرونباخ 0.87 تعیین شد. به منظور تعیین روایی سازه مقیاس هویت ورزشی در تحقیق حاضر نیز از روش‌های تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. مقادیر معنادار آزمون‌های KMO^{14} به میزان 0.79 و KMO^{15} به میزان $0.95/174$ ، قابلیت مقیاس برای انجام تحلیل عاملی را تأیید کردند ($P=0.001$). استفاده از چرخش واریماکس، وجود دو عامل با ارزش‌های ویژه 2.73 و 0.87 را که بر روی هم بیش از 72 درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند استنباط کرد.

روش آماری

در این پژوهش به منظور تعیین سلسله‌مراتب هویت نقش بازیکنان از آزمون رتبه‌ای فریدمن، به منظور تعیین رابطه میان خرده‌مقیاس‌های هویت ورزشی با رتبه هویت نقش ورزشی، همچنین تعیین رابطه هویت‌های نقش با متغیرهای جمعیت‌شناختی سن و سابقه قهرمانی از آزمون همبستگی اسپیرمن، همچنین به منظور مقایسه هویت‌های نقش بازیکنان تیم‌های ملی به تفکیک رده‌های سنی نوجوانان، جوانان، و بزرگسال از آزمون کروسکال والیس در سطح معناداری $P < 0.05$ استفاده شد. دلیل انتخاب آزمون کروسکال والیس، رتبه‌ای بودن مقیاس و بالا بودن ضریب چولگی مؤلفه‌های آن بود.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های پژوهش، میانگین نمره هویت

۱. مقیاس سلسله‌مراتب هویت نقش: مقیاس

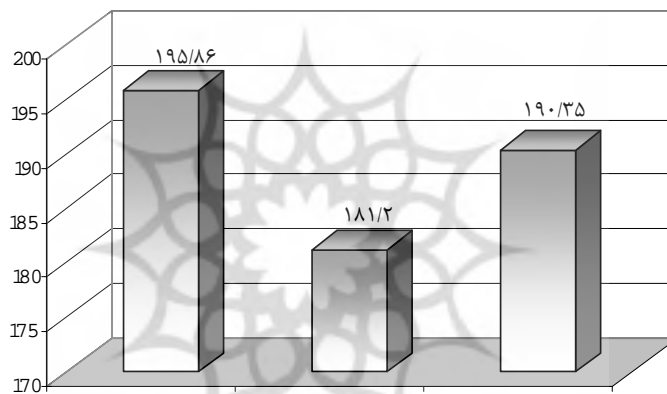
سلسله‌مراتب هویت نقش شامل ورزشی، مذهبی، احساسی، خانوادگی، تحصیلی و دوستی بود که در دو بخش اصلی و تأییدی ارزیابی شد. بخش اول (بخش اصلی)، نقش‌های فوق را از ۱ تا ۶، به ترتیب اهمیت رتبه‌بندی، و بخش دیگر (تأییدی) نیز میزان اهمیت را در پیوستاری فاصله‌ای، از کمترین درجه اهمیت (۰) تا بیشترین درجه اهمیت (۱۰۰) درجه‌بندی می‌کند. بخش دوم به منظور تأیید بخش اول و کنترل دقت آزمودنی در رتبه‌بندی هویت‌های نقش خود استفاده شد. این مقیاس را محققان بسیاری از جمله هورتون و مک (۱۶)، کرلوئیز (۱۷)، و چزلاک (۹) استفاده و تأیید کرده‌اند. با این حال، روایی این ابزار را سه متخصص تربیت‌بدنی، جامعه‌شناسی، و روان‌شناسی تأیید کردند. همچنین، پایایی دو بخش آن نیز در مطالعه‌ای مقدماتی که نمونه‌های آن بازیکنان تیم ملی هندبال دانشجویان ایران بودند به ترتیب با آلفای کرونباخ 0.84 و 0.90 تأیید شد.

۲. مقیاس اندازه‌گیری هویت ورزشی: این

مقیاس ۲۲ گزینه‌ای، عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری هویت ورزشی را با پنج خرده‌مقیاس هویت اجتماعی (۵ گزینه)، انحصارگرایی (۵ گزینه)، هویت خود (۴ گزینه)، تأثیرپذیری منفی (۴ گزینه)، و تأثیرپذیری مثبت (۴ گزینه) ارزیابی کرد. ضمن اینکه از یک مقیاس ۱۰ ارزشی (۰=کاملاً مخالف تا ۱۰=کاملاً موافق) نیز برای کمی‌سازی آن استفاده شد. با توجه به هنجار تعیین شده برای این ابزار، نمره هویت ورزشی بین ۰ تا ۷۳ هویت ورزشی پایین، ۷۴ تا ۱۴۶ هویت ورزشی متوسط، و ۱۴۷ تا ۲۲۰ هویت ورزشی بالا یا قوی در نظر گرفته شد. این ابزار را که برای اولین بار در کشور

بر اساس یافته‌های آزمون فریدمن و تأیید وجود اولویت‌بندی میان هویت‌های نقش بازیکنان تیم‌های ملی نوجوانان، جوانان، و بزرگسالان هندبال ایران که آماره‌های مربوط به آن را در جدول ۱ مشاهده می‌کنید، هویت‌های نقش خانوادگی، ورزشی، تحصیلی، و مذهبی به ترتیب در رتبه‌های اول تا چهارم سلسله‌مراتب هویت نقش قرار می‌گیرند که البته بازیکنان تیم ملی جوانان، اولویت هویت مذهبی را در رده بالاتری نسبت به تحصیلی قرار می‌دهند.

ورزشی بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران 188.89 ± 16 و میانگین نمرات خرده‌مقیاس‌های هویت ورزشی به ترتیب، هویت خود 36.53 ± 3 ، هویت اجتماعی 40.86 ± 4.15 ، انحصارگرایی 40.40 ± 6.16 ، تأثیرپذیری مثبت 36.23 ± 3.83 و تأثیرپذیری منفی 35.13 ± 4.47 به دست آمد. این در حالی است که میانگین نمره مؤلفه‌های درونی و بیرونی هویت ورزشی آزمودنی‌ها به ترتیب ۹ و ۸/۱۲ محاسبه شد. شکل ۱، میانگین نمره هویت ورزشی آزمودنی‌ها را به تفکیک تیم‌های ملی هندبال نوجوانان، جوانان، و بزرگسالان نشان می‌دهد.

شکل ۱. میانگین نمره هویت ورزشی آزمودنی‌ها به تفکیک تیم ملی

جدول ۱. آماره‌های آزمون فریدمن و رتبه‌بندی هویت‌های نقش به تفکیک تیم‌های ملی هندبال نوجوانان، جوانان، و بزرگسالان

بزرگسالان		جوانان		نوجوانان		تعداد
۳۴		۲۰		۱۵		X ^۱
۵۳/۱۱۴		۲۴/۴۱۶		۴۶/۴۰۷		سطح معناداری
۰/۰۰۱**		۰/۰۰۱**		۰/۰۰۱**		سلسله‌مراتب
میانگین رتبه	هویت نقش	میانگین رتبه	هویت نقش	میانگین رتبه	هویت نقش	
۴/۹۰	خانوادگی	۴/۵۵	خانوادگی	۵/۳۳	خانوادگی	رتبه اول
۴/۲۶	ورزشی	۴/۳۳	ورزشی	۴/۳۰	ورزشی	رتبه دوم
۳/۴۶	تحصیلی	۳/۷۰	مذهبی	۴/۰۷	تحصیلی	رتبه سوم
۳/۴۳	مذهبی	۳/۳۸	تحصیلی	۳/۶۷	مذهبی	رتبه چهارم
۲/۷۲	عاطفی	۲/۶۳	عاطفی	۱/۹۳	دوستی	رتبه پنجم
۲/۲۴	دوستی	۲/۴۲	دوستی	۱/۷۰	عاطفی	رتبه ششم

** در سطح $p < 0.01$ معنادار است.

جدول ۲. آماره‌های مربوط به مقایسه هویت‌های نقش بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران به تفکیک رده سنی

هویت نقش	تیم ملی	میانگین رتبه	X ^۱	سطح معناداری
خانوادگی	نوجوانان	۳۱/۱۳	۱/۶۲۸	۰/۴۴۳
	جوانان	۳۸		
	بزرگسالان	۳۴/۹۴		
دوستی	نوجوانان	۳۴/۵۳	۰/۰۷۲	۰/۹۶۵
	جوانان	۳۵/۹۸		
	بزرگسالان	۳۴/۶۳		
ورزشی	نوجوانان	۳۲/۴۰	۰/۴۴۵	۰/۸۰۱
	جوانان	۳۴/۷۸		
	بزرگسالان	۳۶/۲۸		
تحصیلی	نوجوانان	۲۹/۴۰	۱/۶۶۸	۰/۴۳۴
	جوانان	۳۷/۴۲		
	بزرگسالان	۳۶/۰۴		
مذهبی	نوجوانان	۳۶/۶۰	۱/۵۰۲	۰/۴۷۲
	جوانان	۳۰/۴۵		
	بزرگسالان	۳۶/۹۷		
عاطفی	نوجوانان	۳۸/۶۷	۵/۴۱۹	۰/۰۶۷
	جوانان	۴۱/۲۰		
	بزرگسالان	۲۹/۷۴		

بر اساس یافته‌های آزمون کروسکال والیس، بین میانگین رتبه هویت نقش خانوادگی، دوستی، ورزشی، تحصیلی، مذهبی، و عاطفی بازیکنان تیم‌های ملی نوجوانان، جوانان و بزرگسالان هندبال ایران تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود ($P > 0.05$). همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد، بین رتبه

بازیکنان تیم ملی جوانان نیز تنها بین رتبه هویت نقش ورزشکاری با خرده‌مقیاس انحصارگرایی می‌شود. ضمن اینکه بین رتبه هویت نقش ورزشکاری بازیکنان تیم ملی بزرگسالان با هویت ورزشی ($P=0/039$, $r=-0/356$)، هویت خود ($P=0/043$, $r=-0/350$) و مؤلفه بیرونی هویت ورزشی ($P=0/045$, $r=-0/346$) رابطه معنادار وجود دارد. جدول ۳، آماره‌های مربوط به آزمون همبستگی اسپیرمن را به تفکیک نشان می‌دهد.

هویت نقش ورزشکاری کل آزمودنی‌ها در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش با میانگین نمرات هویت ورزشی ($P=0/009$, $r=-0/311$)، مؤلفه درونی آن ($P=0/013$, $r=-0/298$) و خرده‌مقیاس‌های انحصارگرایی ($P=0/012$, $r=-0/300$) و هویت خود ($P=0/041$, $r=-0/247$) رابطه معنادار و معکوس وجود دارد. این در حالی است که بررسی ارتباط مذکور به تفکیک رده‌های سنی نشان می‌دهد بین رتبه هویت نقش ورزشکاری بازیکنان تیم ملی نوجوانان با هویت ورزشی و مؤلفه‌های آن رابطه معنادار وجود ندارد ($P>0/05$). در مورد

جدول ۳. آماره‌های مربوط به آزمون همبستگی میان رتبه هویت نقش ورزشی با میانگین نمره هویت ورزشی، مؤلفه‌ها و خرده‌مقیاس‌های آن در بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران

رتبه هویت نقش ورزشی		مؤلفه بیرونی			مؤلفه درونی	
ضریب همبستگی	هویت ورزشی	انحصارگرایی	هویت اجتماعی	هویت خود	تأثیرپذیری مثبت	تأثیرپذیری منفی
کل آزمودنی‌ها	-0/311	-0/300	-0/152	-0/247	-0/171	-0/099
سطح معناداری	0/009 ^{***}	0/012 [°]	0/212	0/041 [°]	0/161	0/416
ضریب همبستگی	—	-0/219	—	—	-0/298	—
سطح معناداری	—	0/071	—	—	0/013 [°]	—
نوجوانان	-0/287	-0/024	-0/289	-0/100	-0/137	-0/020
سطح معناداری	0/300	0/906	0/296	0/724	0/627	0/943
ضریب همبستگی	—	-0/121	—	—	-0/371	—
سطح معناداری	—	0/669	—	—	0/173	—
جوانان	-0/229	-0/573	0/106	-0/157	-0/101	0/107
سطح معناداری	0/332	0/008 ^{***}	0/656	0/509	0/671	0/653
ضریب همبستگی	—	-0/003	—	—	-0/361	—
سطح معناداری	—	0/991	—	—	0/118	—
بزرگسالان	-0/356	-0/185	-0/231	-0/350	-0/189	-0/325
سطح معناداری	0/039 [°]	0/294	0/189	0/043 [°]	0/285	0/061
ضریب همبستگی	—	-0/346	—	—	-0/273	—
سطح معناداری	—	0/045 [°]	—	—	0/119	—

* در سطح $P<0/05$ معنادار است.

** در سطح $P<0/01$ معنادار است.

معنادار و معکوس وجود دارد ($r = -0.378$ ، $P = 0.001$). لازم به ذکر است تنها یک بازیکن تیم ملی نوجوانان، دو بازیکن تیم ملی جوانان، و سه بازیکن تیم ملی بزرگسالان در وضعیت هویتی ویژه قرار داشتند. جدول ۴ آماره‌های آزمون همبستگی میان سن، سابقه قهرمانی، و هویت‌های نقش آزمودنی‌ها را به تفکیک نشان می‌دهد.

یافته‌ها نشان داد، بین سن ورزشکاران با هویت‌های نقش تحصیلی ($r = 0.240$ ، $P = 0.047$) و عاطفی ($r = -0.270$ ، $P = 0.025$) رابطه معنادار وجود دارد؛ البته، رابطه سن با هویت نقش عاطفی معکوس است. ضمن اینکه بین سن با هویت نقش خانوادگی، دوستی، مذهبی، و ورزشی رابطه معناداری مشاهده نشد ($P > 0.05$). نتایج نشان داد بین سابقه قهرمانی با هویت نقش عاطفی رابطه

جدول ۴. آماره‌های آزمون همبستگی میان سن، سابقه قهرمانی، و هویت نقش بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران

متغیرها		خانوادگی	دوستی	تحصیلی	مذهبی	ورزشی	عاطفی
سن	ضریب همبستگی	۰/۰۰۲	-۰/۰۸۹	۰/۲۴۰	۰/۰۵۹	۰/۱۲۳	-۰/۲۷۰
	سطح معناداری	۰/۹۸۸	۰/۴۶۵	۰/۰۴۷*	۰/۶۳۰	۰/۳۱۶	۰/۰۲۵*
سابقه قهرمانی	ضریب همبستگی	۰/۰۹۲	-۰/۰۰۴	۰/۰۴۷	۰/۰۷۶	۰/۱۹۴	-۰/۳۷۸
	سطح معناداری	۰/۴۵۵	۰/۹۷۵	۰/۷۰۱	۰/۵۳۷	۰/۱۱۲	۰/۰۰۱**

* در سطح $P < 0.05$ معنادار است.

** در سطح $P < 0.01$ معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

احتمالی آن دریافت توجه و انرژی مثبت بیشتر و از طرف دیگر انتظارات اجتماعی کمتر ورزشکاران نوجوان در روابط ورزشی خود و متعاقباً آغاز شکل‌گیری هویت است (۹).

بر پایه یافته‌ها، هویت نقش خانوادگی و ورزشی هندبالیست‌های نوجوان، جوان، و بزرگسال، به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم سلسله مراتب هویت نقش قرار دارد. در مورد هویت نقش خانوادگی با نتایج تحقیق چزلاک (۲۰۰۴) همخوان است. این یافته را می‌توان بر پایه نظریه هویت نقش مک‌کال و سیمونز (۱۹۸۷) توجیه و تفسیر کرد (۱۸). بر اساس این نظریه، افراد بیشتر بر نقش‌هایی تأکید دارند که آنان را در تحقق اهداف و آرمان‌هایشان یاری کند. این در حالی است که مشروعیت‌بخشی

بر پایه یافته‌های پژوهش، اکثر بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران از هویت ورزشی قوی برخوردارند. با توجه به نخبه بودن این دسته از ورزشکاران، این یافته توجیه‌پذیر و منطقی به نظر می‌رسد. این بدان معناست که ورزشکاران نخبه هندبال، ارزش «خود» را بر مبنای عملکرد ورزشی قرار می‌دهند و به تقویت عزت نفس از طریق هویت ورزشی قوی و منحصر به فرد خود تمایل دارند (۱۳). این نتیجه با یافته‌های مایلز و کریستنسن (۲۰۰۶) همخوانی دارد (۲۰).

نکته‌ای که در اینجا باید به آن اشاره کرد، بالاتر بودن هویت ورزشی بازیکنان تیم ملی نوجوانان در مقایسه با بازیکنان جوان و بزرگسال است. از دلایل

اشاره شده بود. بر پایه یافته‌ها، رابطه معناداری میان هویت ورزشی قوی و منحصر به فرد ورزشکاران نوجوان و جوان با رتبه هویت نقش ورزشکاری آنان در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش مشاهده نمی‌شود. از دلایل این امر می‌توان به همگرایی اکثر آزمودنی‌ها در انتخاب رتبه هویت نقش ورزشکاری، نزدیکی بودن میانگین نمرات هویت ورزشی، همچنین احتمال اثرگذاری متغیرهای شناخته نشده اشاره کرد. بر پایه نتایج، خودارزیابی و میزان آگاهی بازیکنان تیم ملی بزرگسالان درباره نقش خود به عنوان ورزشکار، عاملی کلیدی در اهمیت بخشی آنان نسبت به نقش ورزشکاری خود است. این در حالی است که برای بازیکنان تیم ملی جوانان، خرده‌مقیاس انحصارگرایی که به اهمیت نقش ورزشکار در ارتباط با سایر فعالیت‌های روزمره‌اش اشاره دارد (۲۵) متغیری مهم در تعیین رتبه هویت نقش ورزشکاری قلمداد می‌شود. با این حال باید به این نکته اشاره کرد که ضرایب همبستگی گزارش شده در روابط مذکور از نظر کیفی در حد ضعیف‌اند. این امر لزوم احتیاط بیشتر در تعمیم یافته‌ها را یادآور می‌شود.

شایان ذکر است معکوس بودن ضرایب همبستگی بر این موضوع دلالت دارد که هر چه رتبه اختصاص یافته به هویت نقش ورزشکاری فرد در ساختار سلسله‌مراتب کمتر باشد، از نظر ورزشکار اهمیت بیشتری دارد.

بر پایه یافته‌ها، در هر سه رده ورزشکاران، هویت‌های نقش دوستی و عاطفی در مقایسه با سایر هویت‌های نقش اهمیت کمتری دارند. در هویت نقش عاطفی، مسائل مربوط به روابط عاطفی ورزشکار با جنس مخالف در نظر بوده است. از دلایل این امر می‌توان به ساختار و محدودیت‌های

نقش فرد در چشم دیگران، همواره نیروی محرک در رفتار انسان بوده و هویت (نقش) برتر معمولاً هویتی است که مشروعیت لازم را از سوی مخاطبان و جامعه دریافت کرده است. آنچه مسلم است، همواره جامعه ایرانی برای نهاد خانواده ارزش بسیاری قائل است و پیشبرد اهداف ورزشکاران، بدون خواست و حمایت خانواده سخت و دور از انتظار به نظر می‌رسد (۵).

بر اساس نظریه‌های جامعه‌شناختی هویت نقش (۱۸) و مبادله (۱۵)، دریافت حمایت نقش قوی از سوی جامعه، با ارزش‌ترین پاداش برای هر فرد محسوب می‌شوند. به نظر می‌رسد برای اکثر ورزشکاران نخبه‌ه‌ندبال، خانواده بهترین جایگاهی است که مرجع حمایت محسوب می‌شود. با این حال، اهمیت بسیار زیاد بنیان خانواده در فرهنگ کشورمان نیز از جمله عواملی است که باید بدان توجه داشت.

بر پایه یافته‌ها، قرار گرفتن هویت ورزشی بازیکنان تیم‌های ملی هندبال ایران در رتبه دوم سلسله‌مراتب هویت نقش، با توجه به سطح ملی ورزشکاران و بالا بودن ارزش مشارکت ورزشی برای آنان طبیعی به نظر می‌رسد. این نتیجه با یافته‌های بویل و مگناسون (۲۰۰۷) همخوانی دارد (۸). ضمن اینکه بر پایه نتایج، ادراک آزمودنی‌ها از نقش ورزشی خود (رتبه هویت نقش ورزشی) بیشتر از آنکه مرتبط با مؤلفه‌های بیرونی و اجتماعی باشد، مرتبط با مؤلفه درونی هویت ورزشی و خرده‌مقیاس هویت خود است.

اگرچه بخشی از این یافته با نتایج تحقیق یو و آندرسون (۲۰۰۸) همخوانی دارد (۲۵)، ارتباط‌سنجی این عوامل به تفکیک رده‌های سنی، چالشی را مطرح می‌کند که پیش از این کمتر به آن

بنابراین، وجود رابطه میان سابقه قهرمانی و هویت نقش عاطفی آزمودنی‌ها نشانه‌ای از بروز واکنش‌های نامطلوب و تردیدهای اولیه بر مبنای مدل‌های جامعه‌شناختی خروج از نقش است که احتمال دارد در ورزشکاران بزرگسال به دلیل برخورداری از سابقه طولانی‌تر بیشتر باشد (۱۴).

به طور کلی، چنین به نظر می‌رسد که درجه قدرت هویت ورزشی و خرده‌مقیاس‌های آن نمی‌تواند برای ورزشکاران تمامی رده‌های سنی عاملی مرتبط با تعیین رتبه هویت نقش ورزشکاری در ساختار سلسله‌مراتب هویت نقش محسوب شود. از این‌رو، ضمن پیشنهاد به سایر محققان مبنی بر انجام تحقیقات بیشتر در این زمینه و کشف ابعاد پنهان آن، به مربیان و مدیران پیشنهاد می‌شود، شرایط خانوادگی، تعاملات اجتماعی، هویت‌های برتر سلسله‌مراتب هویت نقش و صفات انگیزشی (۳) ورزشکاران خود را به طور مستمر بررسی کنند و متغیرهای جامعه‌شناختی را متغیرهایی با اهمیت قلمداد کنند. این امر زمینه را برای کنترل تداخلات بیرونی، کاهش تنش‌های اجتماعی (۱) و در نهایت موفقیت هر چه بیشتر بازیکنان تیم‌های ملی هندبال فراهم می‌کند.

اجتماعی، جنبه‌های فرهنگی (۲)، سطوح وابستگی متفاوت به خانواده، عجین بودن مناسبات خانوادگی با مسائل عاطفی (۵)، به‌ویژه برای ورزشکاران نوجوان و متأهل، حساسیت برانگیز بودن این هویت‌ها در نزد آزمودنی‌ها، همچنین الگوهای خانوادگی متفاوت اشاره کرد. ضمن اینکه معمولاً حمایت‌چندانی از این نقش‌ها مشاهده نشد. حتی تلاش‌هایی نیز برای سرکوب آن‌ها صورت می‌گیرد.

وجود همبستگی معکوس میان سابقه قهرمانی و هویت نقش عاطفی آزمودنی‌ها نشان می‌دهد، ورزشکارانی که سابقه قهرمانی بیشتری دارند، اهمیت بیشتری برای هویت نقش عاطفی قائل‌اند. این امر یافته‌ای است که می‌توان آن را از طریق مبنای جامعه‌شناختی خروج از نقش توجیه کرد. بر اساس این دیدگاه، سخت‌ترین زمان زندگی ورزشکار نخبه جدا شدن از نقش ورزشکاری خود و جستجوی نقش جایگزین دیگر است. این دشواری برای ورزشکارانی که درآمد اقتصادی، حمایت و مشروعیت اجتماعی خود را مدیون نقش ورزشی‌اند بیشتر است. در نتیجه، پیامدهای منفی بیشتری را نیز برای آن‌ها به دنبال دارد (۱۲).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. احمدی، سیروس (۱۳۸۶). «بررسی آثار نتایج تیم ملی فوتبال ایران در جام جهانی ۲۰۰۶ بر هویت ملی شهروندان، مطالعه موردی شهر یاسوج»، فصلنامه المپیک، سال پانزدهم، شماره ۱ (پیاپی ۳۷)، ص ۸۵-۹۵.
۲. صداقت‌زادگان، شهناز (۱۳۸۴). «جامعه‌پذیری از طریق ورزش»، فصلنامه المپیک، سال سیزدهم، شماره ۴ (پیاپی ۳۲)، ص ۶۱-۷۱.
۳. شجاعی، معصومه؛ خیرری، محمد؛ حاجی قاسم، امیر (۱۳۸۶). «توصیف صفات انگیزشی بازیکنان نخبه فوتبال ایران»، فصلنامه المپیک، سال پانزدهم، شماره ۲ (پیاپی ۳۸)، ص ۲۹-۳۸.
۴. دوران، بهزاد (۱۳۸۱). «تأثیر فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی»، رساله دکترای جامعه‌شناختی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
۵. کارگر شورکی، هدایت؛ پاک‌نژاد، فاطمه (۱۳۸۲). «خانواده، نخستین عامل تأثیرگذاری بر هویت دانش‌آموزان»، مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی، جلد چهارم، شماره اول، ص ۶۸۷-۷۰۶.
6. Brewer, B.W.; Shelby, C.L.; Linder, D.E. & Petitpas, A.J. (1999). "Distancing oneself from a poor season: Divestment of athletic identity". *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 4, 149-162.
7. Brewer, B.W.; Van Raalte, J.L. & Linder, D.E. (1993). "Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel?", *International Journal of Sport Psychology*, 24, 237-254.
8. Boyle, B.A. & Magnusson, P. (2007). "Social identity and brand equity formation: A comparative study of collegiate sports fans". *Journal of Sport Management*, Volume 21, Issue 4, October, p. 497-520.
9. Cieslak, T. J. (2004). *Describing and measuring the athletic identity construct: Scale development and validation*, The Ohio State University.
10. Curry, T.J. & Parr, R. (1988). "Comparing commitment to sport and religion at a Christian college". *Sociology of Sport Journal*, 5, 369-377.
11. Curry, T.J. & Weaner, J.S. (1987). "Sport identity salience, commitment, and the involvement of self in role: Measurement issues". *Sociology of Sport Journal*, 4, 280-288.
12. Drahota, J.T., & Eitzen, D.S. (1998). "The role exit of professional athletes", *Sociology of Sport Journal*, 15, 263-278.
13. Duda, J.L. (1999). *Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement*. Morgontown, WV: Fitness International Technology.
14. Ebaugh, H.R.F. (1988). *Becoming an ex: The process of role exit*, Chicago, University of Chicago Press.
15. Emerson, R. M. (1972). "Exchange theory: A psychological basis for social exchange". J. Berger, M. Zelditch & B. Anderson (Eds.), *Sociological theories in progress*, Vol. 2, pp 38-87.
16. Horton, R.S. & Mack, D.E. (2000). "Athletic identity in marathon runners: functional focus or dysfunctional commitment?" *Journal of Sport Behavior*, 23(2), 101-119.
17. Krylowicz, B.J. (2000). "Student-athlete or athlete-student? An investigation of athletic and vocational identity of Division I male and female collegiate basketball players". *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences & Engineering*, 60(11-B), 5823.
18. McCall, G. J., and Simmons, J. L. (1978). *Identities and interactions*. New York: Free Press.
19. Horton, R.S. & Mack, D.E. (2000). "Athletic identity in marathon runners: functional focus or dysfunctional commitment?" *Journal of Sport Behavior*, 23(2), 101-119.
20. Mills, A.L.; Christensen, S.A. (2006). "Athletic identity and its relationship to sport participation levels". *Journal of Science and Medicine in Sport*, Volume 9, Issue 6, Pages 472-478.
21. Stephan, Y.; Brewer, B.W. (2007). "Perceived Determinants of Identification with the Athlete Role among Elite Competitors". *Journal of Applied Sport Psychology*, 19: 67-79, 2007.

22. Stryker, S. & Burke, P.J. (2000). "The past, present, and future of an identity theory". *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284-297.
23. Stryker, S. (1980). *Symbolic Interactionism: A Social Structural Version*. Menlo Park, CA: Benjamin Cummings.
24. Turner, J. H. (1998). *The structure of sociological theory*, The 6th Ed, Wadsworth publishing company.
25. Yue, H.L. & Andersen, J (2008). "Validation of the athletic identity measurement scale with a Hong Kong sample". *IJSEP*, 6, 176-188.

